Özgür Masonluğun Türkiye'deki Yolculuğunda İlginç Oluşumlardan Seçmeler

Murat Özgen Ayfer
8 Nisan 2025

Bu yazı, yaklaşık 1,5 saat süren uzun bir konuşmanın, kayda alındıktan sonra metne dönüştürülmüş biçiminden alıntıdır. İncelenerek yer yer düzeltilmiştir.
Şöyle bir açıklama yapmak da gerekiyor:
Bu çalışma bir tarihçe anlatımı değildir; sadece bazı ilginç olayların aktarımıdır.

Spekülatif Masonluğun Türkiye'deki etkinlikleri, Osmanlı Devleti zamanında, 1730'lu yıllarda başlar. Hatta Osmanlı Devleti'ndeki ilk mason locasının, 1721 yılında İstanbul'da Fransızlar tarafından kurulmuş olduğu bile söylenir. Fransa'daki bir locada Masonluğa girmiş olan Yirmisekiz Mehmet Çelebizade Sait Çelebi, "Masonluk tarihindeki ilk Türk mason" olarak tanınır.

Türkiye'de Masonluğun tarihsel geçmişini beş döneme ayırmak uygun düşer:

1. Meşrutiyet öncesi;
2. Meşrutiyet sonrası;
3. Uyku dönemi (1935 – 1948);
4. Uyku dönemi sonrası;
5. Ayrışma sonrası.

Konuşmamızda, bu beş dönemin ayrıntılarına değil, tarih sırasına göre "ilginç" olarak nitelenebilecek oluşumların bazılarına değineceğiz. İşin içine biraz da yorum katılacak.

Başlayalım…

[Burada "giriş" niteliğinde dinleyicilere yönelik bazı hitaplar vardı; onlar çıkarıldı.]

Türkiye'de yani şu içinde bulunduğumuz topraklarda Osmanlı Devleti zamanında masonik etkinliklerin daha 1720'li yılların ilerisinde 1730'lara doğru başlamış olduğunu ve o tarihte yabancı obediyanslara bağlı locaların kurulmaya başladığını biliyoruz.

Bu iş bizi 18. yüzyıl boyunca böyle, bu şekilde sürüklüyor. Bu arada yabancı obediyanslara bağlı olmakla birlikte Türkiye'de bu localara girmiş olan Türk asıllılar da yer yer localarda yerlerini alıyor.

19. yüzyıla girildikten sonra, biraz bu dönemin değişen tavrı nedeniyle Masonluğun Osmanlı Devleti'ndeki gelişimi de hayli ilerliyor, hızlanıyor. Bu ilerleyiş ve hızlanışta kuşkusuz evrensel boyuttaki diyebileceğimiz ekonomik siyasetin özellikle emperyalizm başlangıcının, -o ilk eski emperyalizmin- çok büyük etkisi var. Daha sonra bu topraklarda oluşan kapitülasyonlarla çok yakından iş birliği etmiş olduklarını ve aslında locaların bugünkü anlayışımız çerçevesindeki Masonluktan çok, onların anlayışı uyarınca ekonomik doktrinler içeren bir Masonluk anlayışının bu ülkede de hayli etkin bir tarzda uygulanmaya konulduğunu biliyoruz.

Bütün bu çerçeve içerisinde Türkiye'de 1856 yılında ilk kez bir büyük loca kuruluyor. Yedi locanın katılımıyla oluşturulan bu büyük locaya Fransızca olarak "Grand Loge de Turquie" adı verilmiş. Kurulmuş olduğu yer İzmir.

Bu yedi locanın ne zaman nerede kurulmuş olduğu belli olmadığı gibi sonrası da belli değil. Bildiğimiz tek şey, bu yedi locanın her birinin ayrı bir dilde çalışmakta olduğu. Türkçe çalışan var, -adı "Orhaniye"- Fransızca çalışan var, Rumca çalışan var, İngilizce çalışan var. Ömrünün çok uzun sürmediği söylenebilir çünkü etkinliklerine ilişkin hiç bilgi yok.

1861

Türkiye'de kurumsal nitelikli ilk masonik aktivite 1861 yılında Kadîm ve Makbûl İskoç Riti Şûrayı Âliyi Osmanîsi yani Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Osmanlı Yüksek Şûrası ya da Süprem Konseyi adlı oluşunun ortaya çıkışıdır. Bu girişim, Mısırlı Prens Muhammed Abdülhalim Paşa önderliğinde gerçekleştirilmiştir.

Bu noktada yanıtı verilmesi gereken iki önemli soru var.

Birincisi, neden bir büyük loca ya da büyük doğu tarzında bir obediyans değil de bu ritin egemen yönetici organı olan bir yüksek şûra ya da süprem konsey?.. Bunun gerekçesini daha sonra gerçekleşen birtakım diğer oluşumlarda da göreceğiz.

Bir obediyans kurulması için önce yeterli sayıda locanın aralarında anlaşması gerekiyor; Masonluktaki geleneksel benimseyiş uyarınca en az üç loca… Mason localarının günümüzdeki durumuna bakılınca, bu iş kolay gibi görünüyor. Fakat o tarihte zor; hele bir de locaların farklı tellerden çalan obediyanslara bağlı oldukları düşünülünce…

İkinci soru: Neden Mısırlı Abdülhalim Paşa önderliğinde…

Bu soru bir "ısmarlama kuruluş" olgusunu sezdiriyor. İşin içinde İngiliz masonların parmağı var gibi… Nitekim o tarihte Mısır'daki Masonlukta bir İngiliz etkisi olduğu ve bu kuruluşun sonrasının da bunu teyit ettiği görülüyor ama İngiliz Masonluğu'nun aslında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çoğu Fransız asıllı masonların bir icadı olan bu riti hiç sevmedikleri açıkça görülmekteyse de Osmanlı Devleti'nde bir masonik örgütlenme gerçekleştirilecekse, şimdilik başka çare yok…

Localardan oluşan bir obediyans yerine ritin bir egemen otoritesinin oluşabilmesi için, bu ritin 33. ve sonuncu derecesinde bulunan 9 mason gerekiyor. Fakat Osmanlı Devleti'nde böyle bir olanak yok. Aslında bu işin gerçekleşebilmesi bakımından, o en yüksek derecede tek bir mason bulunması yeterli. Ritin anayasası uyarınca o tek mason bir diğerine 33. dereceyi verir ve bu iş zincirleme olarak sürdürülüp 9 kişi tamamlanır. Olay da bu…

Bu ilk yüksek şûra ya da süprem konseyin ömrü hayli kısa sürüyor. Çünkü Abdülhalim Paşa iki yıl sonra kendi politik çalışmalarını sürdürebilmek için Mısır'a dönüyor. Onun yerini bir İngiliz mühendis olan Hyde Clark alıyor. Geçmişi hayli karanlık olan, ritin 33. derecesini Fransa'da almış ama Masonluğa ne zaman, nerede girmiş olduğu pek de bilinmeyen bir kişi… O ise bu örgütü İstanbul'dan alıp İzmir'e taşıyor.

Hyde Clark, Masonluk ile ilgisiz bir başka bakımdan ünlüdür. İzmir-Aydın Demiryolu'nu gerçekleştirmiş olan kişidir. Peki bu demiryolunun asal işlevi neydi?... Ege Bölgesi'nde toplanan pamuğun İzmir limanına taşınması… Kapitülasyonun organizasyonunu görüyor musunuz?

Bu kuruluşun İzmir'de ne kadar zaman çalıştığı, sonrasında ne olduğu, ne bittiği kesin olarak bilinmiyor. Elbet daha sonraki tarihlerde, belki Osmanlı Devleti'nde yer yer artık daha fazla Türklerin masonluğa itibar ettiği localarda daha çok grupların oluşmaya başladığı hatta bu arada bir ara padişahlık da yapmış olan Sultan V. Murat'ın bile mason olduğu, birtakım üst derecelere bile yükseltildiği, masonik literatürde yazılıdır ama bütün bunlar hep bölük pörçük, hep eksik, hep tamamlanamamış, yeterle düzeyde belgelenememiş olgular.

Sonuç olarak, 19. yüzyılın Türkiye coğrafyasında Masonluk bu şekilde, çeşitli obediyansların yönetimiyle sürdürülmüş oluyoruz. Bu arada anlatılabilecek pek de fazla ilginç bir olay yok ama 1908 yılına geldiğimizde işin rengi değişir.

Ancak bu arada eklenmesi gereken önemli bir konu var: Türkiye'deki yüksek şûralar ve süprem konseyler, sonraki her dönemde şu 1861 tarihine sımsıkı sarılmış ve bunu kendilerinin kuruluş tarihi olarak göstermişlerdir. Bunun da bir gerekçesi var; Türk Masonluğu'nun tarihini konu alan kitaplarda ve yazılarda pek belirtilmeyen bir gerekçe: Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin Amerika'daki kuruluşundan sonra bu rit Fransa'ya taşınmış ve gerek orada gerekse onu izleyen İtalya'da pek bir varlık gösterememiştir. Osmanlı Devleti'ndeki Şurayı Âli, kuruluş tarihi bakımından dördüncü sırayı alır. Bu sıralama ritin sonradan kurulmuş olan örgütlerince de kabul gördüğünden, Türkiye'deki kurum çok önemli bir yere oturmaktadır.

1909

1908 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin etkisiyle padişah tahttan indiriliyor ve İkinci Meşrutiyet ilan ediliyor.

Bu İttihat ve Terakki Cemiyeti olayı, Türkiye'de anti-masonik cephede çok dillendirilmiştir. Çünkü İttihat ve Terakkicilerin padişaha karşı eylem düzenlemesi bazı çevrelerce hiçbir zaman olumlu ve yararlı görülmemiştir. Benzer durumu Batı ülkelerinde krallara karşı yapılmış olan hareketlerde de görürüz; bunlar hiçbir zaman için olumlu ve yararlı görülmemiştir. Çünkü halk, kendisini her zaman için tebaa saymıştır. Hiçbir zaman kendisinin bir birey olduğunu, ulusu bireylerin oluşturduğunu, özgürlüğünün peşinde koşması gerektiğini benimseyememiştir. Dolayısıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti de geniş halk kitlelerince hoş karşılanmamıştır. Belki kraldan fazla kraldan yana olanlarca öyle olması sağlanmıştır da ondan…

Nitekim bir söylentiye göre Mustafa Kemal'in de bir ara İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdiği fakat orada çok fazla kalmadığı söylenir. Bu sadece bir söylenti; belgesi yok.

Meşrutiyetin ilanının hemen ertesinde, 1909 yılında, Şûrayı Âliyi Osmani'nin yeni bir kadroyla yine bir Mısırlı olan Prens Aziz Hasan Paşa'nın önderliğinde canlandırıldığını görüyoruz.

Bundan birkaç ay sonra da Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî adını alan ilk Türk obediyansı kuruluyor. Nitekim Türkiye'deki obediyanslar, öteden beri kuruluşlarının 1909 yılında gerçekleştiğini benimser ve bu tarihi bir milat olarak nitelendirir.

Bazı kaynaklarda hep Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin doğrudan o tarihteki süprem konsey ya da yüksek şûra tarafından kurulmuş olduğu söylenirse de bu aslında doğru değildir. O yüksek derece otoritesinin ulusal obediyanstan az önce kurulmuş olması, belki bir rastlantı olarak alınabilir ama daha önce belirtilmiş olduğu gibi, bunun böyle oluşu kolaylıktan ileri gelir. Onun belki sadece 9, en çok 32 üyesi olabilir ama bu bir obediyansın kurulması için yeterli değildir. En az üç loca, her birinin 20 üyesi olduğunu varsaysak, en azından 60 kişinin bir araya gelmiş olması gerekir. Bazı localarda o yüksek şûrayı kurmuş olanlar da vardı hiç kuşkusuz ama bu durum ulusal obediyansı onların kurmuş olduğunu göstermez. Kaldı ki, Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî, 7 locanın bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Bunlardan ikisi aslında yabancı kaynaklı localardır ama diğer beşine doğrudan Türkler egemendir.

Türkiye'deki Masonluğun günümüzdeki durumuna bakacak olursak, Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası, öteden beri, asal kuruluş yılını 1909 olarak benimsen ve öyle gösterir. Beri yanda, Özgür Masonlar Büyük Locası'nın kuruluş tarihi ise hep 1966 olarak gösterilmiştir. Bu işte bir yanlışlık var. Öyle olursa, Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın kuruluş tarihini de 1957 olarak almak gerekir çünkü bu tarihte önce Türkiye'de bu adı taşıyan bur obediyans var olmamıştır. Nitekim, yakın geçmişimizde alınmış bir karar uyarınca, Özgür Masonlar Büyük Locası da kendi kuruluş tarihini 1909-1966 olarak yenilemeyi öngörmüştür.

1909 tarihinin sonrasında karşımıza önce Balkan Harbi, ondan sonra Birinci Dünya Savaşı dönemi geliyor. Bu dönem içerisinde Türk Masonluğunun da gelişebilmesi, olumlu birtakım adımlar atması pek de olanaklı değildi. O tarihlerde bir de Üstad-ı Âzam ya da günümüzün terimiyle Büyük Üstat unvanını taşımakta olan bir Mehmet Cavit Bey var ki, bir açıdan bakıldığında kimi kaynaklarda İttihat ve Terakki Cemiyeti zamanında Masonluğa girdiği, kimi kaynaklarda ise aslında Masonlukla hiç ilgilenmediği hatta karşı olduğu tezi ileri sürülür. Bu arada Mustafa Kemal'in onula hiç de iyi geçinemediği konusunda da birtakım belgeler, kayıtlar vardır. Nitekim bu da sonradan Atatürk'ün daha temelinden Masonluğa karşıt olduğunu gösterir bir kanıt olarak gösterilmiştir.

Atatürk'ün salt adı belli bir masonla iyi geçinemediği için Masonluğa karşıt bir tavır takınmış olduğuna ilişkin iddia doğru kabul edilebilir mi?... Bunun yanıtını siz verin.

1918

Balkan Savaşı, ardından Birinci Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı Devleti'ndeki Masonluk da doğal olarak hayli durgun bir dönem geçirir.

1918 yılında ise, Masonluk ile bağlantılı ilk siyasi nitelikli etkileme ile karşılaşıyoruz. Buna sansasyon mu diyelim acaba, yoksa bir skandal mı?

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sonrası niteliğinde olmak üzere İttihat ve Terakki Fırkası oluşturulmuştur ve o tarihte padişahlık varlığını sürdürmekte olsa da Meclis-i Mebusan'da çoğunluktadır yani iktidardadır. Buna muhalif olarak bir de Hürriyet ve İtilaf Fırkası vardır.

O tarihte Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin üstadı âzamı yani büyük üstat, adını birçoklarınızın edebiyat alanından gayet iyi bildiğiniz **Rıza Tevfik Bölükbaşı**'dır. Hiç kuşkusuz çok değerli bir yazarımız, bir şairimizdir. İttihat ve Terakki partisinin karşıtı olan Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin ileri gelenlerindendir. Kendi çıkartmış olduğu gazetede İttihat ve Terakki Partisi&nin üyesi olan tüm masonları, "işte bunlar farmasonların adlarıdır" diyerek yayınlamıştır.

Düşünebiliyor musunuz?.. Bir büyük üstat, kendi siyasi amaçları doğrultusunda Masonluğu böylesine bir şekilde kullanmıştır. Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin üyesi masonları bir kenara bırakarak sadece İttihat ve Terakki Partisi üyesi olan masonların adlarını yayınlamak suretiyle bu konuda âdeta bir galeyan yaratma gayreti içerisine girmiştir.

Aynı olayı günümüze çok yakın bir tarihte, 1967 de görüyoruz. 1967 yılının Ekim ve Kasım aylarında İstanbul'da yayınlanan **Yeni İstanbul gazetesi**, tam kırk gün boyunca tam sayfa üzerinde olmak üzere Masonluğu diline dolamış. İlginç formüller ortaya koyuyor. Diyor ki, "Masonluk eşittir Yahudilik, Yahudilik eşittir Cumhuriyet Halk Partisi." Böylece o tarihte bir yandan Cumhuriyet Halk Partisi'ni yıpratmak, diğer yandan Masonluğu yıpratmak, ikisini bir araya getirerek yıpratmak, öte yandan da Yahudiliğe yüklenmek falan filan gibi birtakım şeylerle garip bir girişimde bulunuyor. Hatta bir yerde şöyle bir söz bile var: "Masonluk eşittir Yahudilik eşittir Komünistlik" yani hepsi birbirine eşitleniyor. Bunlar nasıl eşit olabiliyorsa!... Ancak ne yazık ki bilgisiz halk bütün bunlara kolaylıkla kanabiliyor, doğru bilgiler olarak benimseyebiliyor.

Türk Masonluğu'nun sonraki döneminde ne gibi olaylarla karşılaşıyoruz, ona bakalım.

1925

Şimdi artık Osmanlı Devleti zona ermiş, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş, dolayısıyla Türk Masonluğu'ndaki kurumların adları **Türkiye Büyük Maşrıkı** ve **Türkiye Yüksek Şûrası** olarak değişmiştir.

Karşılaştığımız olaylardan biri, aslında pek önemli bir olay olmasa da 1925 yılında o tarihte Türkiye Yüksek Şûrası'nın başında bulunan **Fikret Takiyeddin** aracılığı ile Atatürk'e Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin kuralları uyarınca 33. Derece üyeliğinin önerilmesi ve Atatürk'ün bu öneriyi nazik bir tavırda geri çevirip kabul etmemesidir.

Olay bundan ibarettir ama daha sonra Türkiye'de yaşanmış olan anti-masonik nitelikli girişimlerde bir örnek olarak kullanılmış ve Atatürk'ün Masonluğu nasıl tokatladığı (!) anlatılmıştır.

1930

Türkiye Cumhuriyeti'nde, derneklerin bağlı olmaları gereken bir yasa, Cemiyetler Kanunu, aslında 1938 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Ancak bu, öncesinde böyle bir yasa olmadığı anlamına gelmemektedir çünkü Osmanlı Devleti'nde 1909 yılında çıkan Kanun-u Esasî yani anayasa uyarınca yürürlüğe konulmuş Cemiyetler Kanunu, sonradan da yerine yenisi konulmuş olmadığı için geçerli sayılmaktaydı.

Bizim bu tarihte üzerinde duracağımız olay da işte bununla bağlantılı.

1927 yılında Türkiye Büyük Maşrıkı'nın Cemiyetler Kanunu uyarınca tüzel bir kişilik edinmesi amacıyla, Tekâmül-ü Fikrî Cemiyeti adı altında bir dernek oluşturulmuştu. 1929 yılında bunun adı **Türk Yükseltme Cemiyeti** olarak değiştirilmişti.

1930 yılında ikinci bir skandal ile ikinci bir siyasi olay ile karşı karşıya geliyoruz. Yeni büyük üstat ve büyük görevlilerin seçileceği toplantıyı yönetmekte olan **Hakkı Şinasi Paşa** ortaya bir liste çıkartır. «Halk Partisi bütün cemiyetleri kontrol etmektedir. Cemiyetimizi de kontrol edecektir. Dolayısıyla bu listeye oylarınızı vereceksiniz» diye bir olay yaratır.

O tarihte tek parti hükümeti var. Halk Partisi bu büyük bir infiale sebebiyet verir ama bu liste konusu üzerinde çok da durulmaz. Bu liste uyarınca görevliler seçilir. Ancak seçilen görevliler pek kısa bir süre sonra topluca istifa eder ve seçimler yeni baştan yapılır. Böylelikle Masonluğa, Türk Masonluğu'na, siyasetin burnuna sokması, el atması ve etkili olması engellenmiş olur.

1932

Bu tarihteki önemli bir olaya, on bir yıl öncesine giderek başlamak gerek.

Uzun yıllardan beri Avrupa çerçevesi içerisinde bir türlü gerçekleşme imkânı bulamamış olan ilk uluslararası nitelikli Masonluk örgütünün, 1921 yılında Association Maçonnique Internationale adıyla kurulması söz konusu olmuştu. AMI kısa adıyla anılan bu örgütte, Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî de kurucu üyelerden biri olarak yer almıştı.

Nitekim o tarihten bu yana Türk Özgür Masonluğu, dünyada ne kadar uluslararası mason örgütü kurulmuşsa, hepsine üye olmuştur; Orta ve Güney Amerika gibi bir başka coğrafyada bölgesel olanlar hariç…

Bu Uluslararası Masonluk Birliği'nin 1932 yılındaki birleşimi İstanbul'da düzenlenmiş ve buna ilişkin fotoğraflı haberler gazetelerde yansıtılmıştı. Bu olay, Türk Masonluğu bakımından uluslararası boyuttaki ilk başarı sayılabilir. Benzerleri çok yıllar sonra da gerçekleştirilmiş ama hiçbiri kamuoyunda bu ölçüde geniş yankı yaratmamıştır.

***

1932 yılında bir başka olay var. İlginç!... Ancak bunun için önce bir kısa açıklama gerekli.

Baştan beri kullandığımız bir terim: Önce Maşrık-ı Âzam-ı Osmani, sonra da Türkiye Büyük Maşrık-ı yani günümüzde kullanılmakta olan terimle Türkiye Büyük Doğusu.

Bunun anlamı ne?... Ne anlama geliyor?

Bir büyük loca tek ve belli bir ritte çalışır. Bir rit adı olmayabilir de… Bir büyük doğunun locaları ise birbirlerinden farklı ritlerde çalışabilir.

1909 yılından beri bu böyle… Bu bir obediyans tarzı; büyük loca değil de büyük doğu.

Başlangıcında böyle oluşunun nedeni şu: Localar, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nden başka bir ritte çalışmakta olabilir; onlar da bu obediyansın bünyesinde yer alabilir. Nitekim bu söz konusu olmuştur da… Daha önce Fransa Büyük Doğusu'na bağlı olan ve Fransız Riti'nde çalışmakta olan localardan ilk büyük maşrıka katılanlar olmuştur.

1932 yılında Azim adlı bir loca şöyle bir tez atmış ortaya: "Madem biz bir büyük loca değil, büyük maşrıkız, Fransız Riti'nde çalışabiliriz."

Evet ama kızılca kıyamet kopmuş. Çünkü her ne kadar başlangıçtan beri Türkiye'deki simgesel derecelerde çalışmakta olan obediyans ile yüksek derecelerde çalışmakta olan Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin egemen otoritesi arasında "konkordato" denilen ve karşılıklı ilişkileri düzenleyen bir sözleşme bağıtlanmış ise de Yüksek Şûra, Büyük Maşrık'a bağlı olarak Fransız Riti'nde çalışmakta olan locaların varlığına göz yummuş.

Fakat işte 1932 yılında Azim Locası böyle bir girişimde bulununca, buna tolerans göstermemiş. Ritin yüksek derecelerinin herhangi bir aşamasındaki her mason aynı zamanda simgesel derecelerde çalışmakta olan bir locanın da üyesi olduğundan, birçokları, bu girişimi büyük bir tepkiyle karşılamış. Öyle ki, bu girişime karşı çıkılmasının ötesinde Azim Locası'nın kapı dışarı edilmesine karar verilmiş. Onlar da gidip kendi başlarına bir başka masonik örgüt oluşturmuş.

Fakat olmamış. Bu işi yürütemeyip bir süre sonra dağılmışlar.

1935

Türkiye'de Masonluk 1935 yılındaki uyku dönemine kadar aynı tempo içinde aynı şekilde gelişerek sürer. Türkiye Büyük Maşrıkı'na bağlı loca sayısı altmış beşe kadar çıkar.

1935 yılındaki uykuya giriş olayının doğru yapılmış bir iş mi, yanlış mı, Masonluk bakımından iyi mi, kötü mü olduğu konusu üzerinde durmanın bir anlamı yok. Bu konu üzerinde çok fazla sayıda farklı görüşler vardır.

O tarihte Türk Masonluğu uykuya girmek zorunda mıydı? Türk Yükseltme Cemiyeti adını taşıyan derneğin kapatılması olayı, kimilerinin ileri sürdüğü gibi Atatürk'ün emriyle mi gerçekleşmişti, yoksa doğrudan doğruya o tarihte Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde oluşan bir kliğin hareketi miydi?

Mahmut Esat Bozkurt, Recep Peker, Muammer Çavuşoğlu gibi Masonluğa girmek isteyip de kabul edilmemiş olan kişilerin yapmakta oldukları bir girişimin sonucu, bunun bir politikaya yansıması ve politikanın Masonluğun içerisine işleyişinin bir sonucu mu idi bu olay?

Bütün bunların tam bir yanıtının "öyleydi" ya da "şöyleydi" denilerek açıklanması aslında pek mümkün değil; sadece izlenmesi mümkün. Bununla birlikte elbette anti-masonik nitelikli çevreler bunu hiç de objektif olmayan bir şekilde incelemiş, kendi bakış açılarından salt Masonluğu kötüleyerek yıpratmak amacıyla kullanmışlardır.

1935 yılında bir uyku dönemi başlar ama eğer Türkiye Yüksek Şûrası'na bakacak olursanız, locaların kapanması ve çalışmalarının tatil edilmesi nedeniyle herhangi bir şekilde devre dışı kalmış değildir. Varlığını sürdürmektedir. Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin yasaları uyarınca 33 dereceli tek bir mason kalmış olsa bile onun eliyle Türkiye'de yeniden bir yüksek şûra kurulması olanağı vardır.

Bu arada İstanbul'da 1939 yılından başlayarak "İdeal", "Ülkü" ve "Kültür" adlarını taşıyan üç locanın, masonların evlerinde toplantılar yapmak suretiyle çalışmalara başladıklarını biliyoruz. Fakat bu çalışmaların masonik geleneklerin gerektirdiği bir düzen içerisinde mi yapıldığı, yoksa masonların bir söyleşi ya da dertleşme toplantısı mı yaptıklarını tam olarak bilmiyoruz.

Onu bilmesek de daha sonra 1948 yılındaki uyanış döneminden sonra bu sözünü ettiğimiz üç locanın gerçekten tam bir loca düzeni içinde ortaya çıktıklarını görüyoruz.

1948

Türkiye'deki Masonluğun tarihi bakımından en önemli ve değerli kaynakça, Kemalettin Apak'ın ***"Ana Çizgilerile Türkiye'de Masonluk Tarihi"*** adlı kitabıdır. Bu kitaptaki anlatımlar 18. yüzyıldan başlar ve 1958 yılına kadar uzanır. Bu kitabın daha sonra yeni basımı yapılmış ama kapsamı değişmemiştir. [Eser artık bir "antika" sayılmakta olup, sadece sahaflarda bulunabilmektedir.]

Fakat konu 1948 yılındaki uyanış olayına geldiğinde, Yavuz Selim Ağaoğlu'nun belgelerle donatılmış olarak 2017 yılında basılmış olan ***"Masonluk Tarihimizde Uyandırma"*** adlı kitabına bakmak gerekir. Bu kitaptaki anlatım üzerine bir genel yorum yapılacak olursa, Türk Masonluğu'nun 1948 yılındaki uyanış olayı tam anlamıyla bir masonik skandal olarak nitelenebilir. Çünkü İdeal, Kültür ve Ülkü adlı loca üyelerinin dışında masonik etkinliklerine devam etmek isteyen tüm önceki masonlar, tek tek yeni baştan soruşturmaya tabi tutulmuştur. Bu soruşturma sonucunda, kimilerinin devamı uygun görülmemiştir.

1948 yılı sonrasında ortada localar var ama bir büyük loca yok yani 1939 yılından başlayarak kurulmuş olduğu söylenilen o üç locanın daha sonra simgesel derecelerde çalışan bir obediyans hâline gelmesi söz konusu değil…

Türkiye'de ilk kez olarak dünyada ise örneği pek ender görülen bir uygulama var.

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin artık "yüksek şûra" değil, Fransızcadaki " suprême conseil" teriminden dönüştürme olan **"süprem konsey"** olarak anılmasına başlanan egemen otoritesi, locaların da yönetimini kendi kanatları altına alıyor.

Süprem Konsey, 1948 yılından 1955 yılına kadar Türkiye'de simgesel derecelerde çalışmakta olan tüm locaları otokratik bir tarzda doğrudan tek elden yönetiyor. Her ne kadar kendisini bu konuda ritin birinci dereceden başlamak suretiyle otuzuncu dereceye uzandığı için böyle bir yönetme hakkının bulunduğunu ileri sürüyor ve buna ilişkin bir "nizamname" düzenlemiş bulunuyorsa da ilerleyen yıllarda sayısı artan localar bundan hiç de hoşnut değil... Nitekim özellikle Ankara'daki localar bu tarz bir uygulamanın Masonluğun evrensel geleneklerine aykırı olduğu görüşüyle itiraz ediyor.

Bu arada, o günün koşulları altında bütün locaları tek bir merkezden yönetebilme imkânı olmadığı için, Ankara, İzmir ve İstanbul'da her birine yine Fransızcadaki "grande loge" terimi uyarınca her birine "ünite granloju" adı verilen ve başındaki kişiye de "granmetr" denilen bir yönetsel sistem dönemi yaşanıyor.

1955 yılında Ankara'daki ünite granloju, Süprem Konsey'e karşı bir tür isyan etmek suretiyle kendisini **Türkiye Büyük Locası** olarak ilan ediyor.

Türk Masonluğ'nun kendi içinde âdeta kıyamet kopuyor ve özellikle İstanbul Granloju ve İstanbul'u destekleyen İzmir Grandoju, bu oluşumun dışında kaldıklarından, bir çatışma, bir çekişme, bir ayrışma ortamı oluşuyor.

1957

Ankara ile İstanbul-İzmir arasındaki çekişmenin sulh ve selamete varabilmesi için hayli uğraşı var. Birlik ve beraberlik ancak 1957 yılında ancak gerçekleşebilir. Bütün localar tek bir çatı altında toplanır ve **Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası** kurulur.

Birlik ve beraberliğin oluşmasına bir diyecek yok ama Türk Masonluğu'ndaki bu yeni obediyansın adına bakılınca sormak gerekiyor: Bu ne anlama gelir?

"Hür ve Kabul Edilmiş" terimi bir kalıptır. Bunu bir benzerlik nedeniyle "eski ve kabul edilmiş" terimiyle karıştırmamak gerekir. Her ikisindeki "kabul edilmiş" sıfatı farklı bir anlam taşır. Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'ndeki "eski", ritin eskiliğini "kabul edilmiş" sıfatı eski olana sonradan kabul edilmiş derecelerin eklendiğini belirtir. Diğerinde ise hür (özgür) masonlar (bir bakıma operatif masonlar) ile kabul edilmiş masonların (bir bakıma spekülatif masonların) bir araya gelişleri, ikisinin birleştirilişi vurgulanır. Bu, **Anglosakson Masonluğu**'na özgü bir kalıptır.

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki mason büyük localarına bakarsanız, -orada beyaz masonların elli bir tane büyük locası var; siyahların otuz altı tane- bu büyük locaların adının ardında ya F.A.M. ya da A.F.A,M. tarzında bir kısaltma görürsünüz. F.A.M., "free and accepted masons" (hür ve kabul edilmiş masonlar) A.F.A,M. ise "ancient free and accepted masons" (eski hür ve kabul edilmiş masonlar) anlamındadır.

Anglosakson Masonluğu'na özgü olan bu terimi bütün Anglosakson Masonluğu doğrultusundaki büyük localar kullanmakta değil; kimisi kullanmıyor. Fakat hangi dilde olursa olsun "hür ve kabul edilmiş masonlar" anlamına gelen bir terimi bir büyük locanın adının kapsamında görürseniz, onun kesinlikle bir Anglosakson Masonluğu'na bağlı olduğuna güvenebilirsiniz.

1957 yılında Türk Masonluğu'na bu teriminin getirilmesi, 1950'li yılların siyasi ve ekonomik politikasının bir ürünüdür. Marshall yardımı, öylerde süt tozu ve konserve peynir dağıtılması gibi şeyler… Yer yer Amerikan pazarlarının açılması falan gibi bir Amerikancılık zihniyetinin yerleşmiş olduğu bir dönemdir bu... 1950'li yılların başları, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde Türkiye'nin NATO'ya girmesi, ardından da Kore Savaşı'ndaki etkinlikler nedeniyle bütün bunların sonucu olarak Türkiye'de de Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası kurulmuş oluyor.

1957 yılında kurulmuş olan Hür ve Kabul Edilmiş Büyük Locası'nın pek ünlü bir büyük üstadı var: **Ahmet Salih Korur**; Başbakanlık müsteşarı, aynı zamanda MIT başkanı… 1960'a kadar.

Türk Masonluğu açısından bu çok enteresan bir dönem… Şöyle ki, bu dönemin öncesinde Türkiye'de dehşetli bir anti-masonik faaliyet, kitaplar, gazeteler, dergiler, şunlar-bunlar var. 1960 sonrasında da var. Fakat işte bu dönemde Türkiye'de yayınlanmış hiçbir anti-masonik kitap, hiçbir anti-masonik dergi, hiçbir gazetede anti-masonik bir söylem yok…

Ahmet Salih Korur'un Türk Masonluğu'na çok önemli katkıları da var, olumsuz yanları da…

Önemli katkılarından hiç olmazsa birini belirtelim.

Türkiye'de Masonluk 1935 yılında uykuya girdiğinde, Türk Yükselme Cemiyeti'nin Ankara'daki binasına el konulmuştu.

1948 sonrasında localar Süprem Konsey tarafından yönetildiği için, önceki dernek yeniden kurulamamış, dolayısıyla bu bina geri alınamamıştı. Ankara Granloju 1955 yılında Türkiye Büyük Locası adını alınca bu kez resmî olarak Türk Yükseltme Derneği kurulmuş ama bunun öncekinin yenilenmesi olduğu, böylece binanın da geri verilmesi gerektiği bir türlü kabul ettirilememişti. Ahmet Salih Korur devreye girince, bu sorun çözümlenivermişti. Bu bina, Ankara'daki localar artıp sığamaz hale gelince, 1966 yılında satılana kadar kullanıldı.

Bir de olumsuz yönünden söz edelim.

Dünyadaki hemen tüm mason örgütlerinde olduğu gibi, Türk Masonluğu'nda da öteden beri kullanılan bir terim var: "Evrenin Ulu Mimarı"… Fakat eski dilde buna "Kâinatın Ulu Mimarı" denirdi; daha da önce "Sanî-i Âzam-ı Kâinat" gibi Osmanlıca terimler var. Ahmet Salih Korur, bunun yerine "Evrenin Ulu Yaradanı" terimini getirmişti. Karşı çıkışlar üzerine, «Ya kabul ederseniz ya da ben giderim» demişti. Bunun üzerine «Aman yok, sen gitme, tamam, evrenin yaratanı olsun; yeter ki, sen kal başımızda.» denmişti. Bu durum 1960 yılına kadar sürmüştü.

27 Mayıs 1960 tarihindeki devrim ya da askerî darbe sonucu, hem tüm siyasetçiler tutuklanıp Yassıada'ya gönderilince, Türk Masonluğu büyük üstatsız kalmıştı. Kemalettin Apak büyük üstatlığa seçilmiş, Ankaralı oluşuna karşın, o günlerin koşulları altında Büyük Loca merkezinin Ankara'da bulunuşunun pek de Kemalettin Apak Ankara'da olmasına rağmen Ankara'da bulunuşu pek de güvenli görülmeyerek İstanbul'a taşındı.

Bu arada ister istemez akla gelen bir soru: Şu "Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası" teriminin masonik anlamı göz önünde tutulunca, bundan böyle Türk Masonluğu Anglosakson Masonluğu'na uygun bir biçime mi getirilmişti?

Hayır… Türk Masonluğu 1909 yılında özellikle Fransız Masonluğu'nun etkisiyle hep liberal çizgideki bir Masonluk anlayışını benimsemiş, gerek tüzük ve yönetmelikleri gerekse localarda uygulanan ritüelleri hep ona göre düzenlenmişti. 1957 yılında değişen sadece Büyük Loca'nın adı olmuştu; bu isim değişikliğinin başka bir etkisi ya da getirdiği bir değişiklik yoktu.

Fakat böylece bir değişim dalgası yaratıldığı da kuşkusuz… Nasıl Türkiye'de öncelikli yabancı dil Fransızca iken bunun yerine İngilizce geçmiş ise, masonlar arasında da Anglosakson Masonluğu'na doğru bir eğilim başgöstermişti. Bunun sonucunu az sonra göreceğiz.

1965

1960'lı yıllarda. bir bakıma 1957 yılında başlamış olan Anglosakson Masonluğuna doğru gidiş hazırlıkları devam eder. Bu gidişi, uluslararası ilişkiler alanında Ahmet Salih Korur'dan çok daha etkili olan masonlar yürütüp, bu dönüşüm için büyük çaba ortaya koyarlar. Bu çabanın sonucu, tam da 1964 yılındaki bir politik olayın ardından oluşur.

1950'li yılların tanınmış teknik bürokratlarından, aynı zamanda üniversitede öğretim üyesi olan Süleyman Demirel, 1960'lı yıllarda potilikaya soyunur. Nitekim 1964 yılında Adalet Partisi'nın genel başkanlığına aday olur.

Karşı propaganda başlar. Süleyman Demirel'in "mason" olduğu ileri sürülür. Masonlar her ne derse desin, öteden beli halkın gözünde Masonluğu iyi tanıtamamışlardır.

Süleyman Demirel inkâr eder; Masonlukla bir ilişkisi olmadığını ile sürer.

Boş lâf!… Ortaya bunun belgesi konur ve her yana dağıtılır.

Bu belge, Ankara'daki "Bilgi" adlı locanın çıkarmış olduğu bir almanaktan alınmadır.

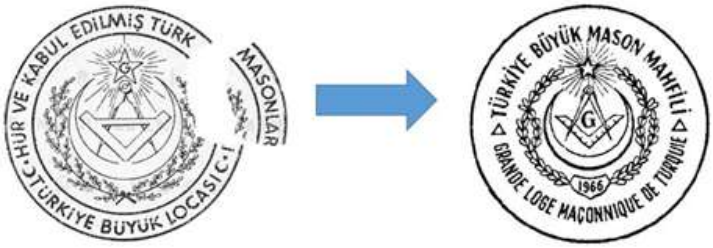
Süleyman Demirel, bunun yalanlanması için ileri gelen bürokrat arkadaşlarının birine ricada bulunur. O da, Türk Yükseltme Derneği'nin Ankara şubesinden, "dernekte kaydının olmadığını" belirten bir yazı sağlar. Böylece Süleyman Demirel politika alanında kendisini aklar fakat bu olay Büyük Loca'yı allak bullak eder. İki yıl boyunca Büyük Loca, öncelikle bu konu ile boğuşup durur.

Tüm bu karmakarışık ortamda, Büyük Loca'da, önceden planlanmış olduğu üzere, İskoçya Büyük Locası'nın ilgilileri ile iş birliği edilmek suretiyle **"konsekrasyon"** denilen bir tür kutsama töreni gerçekleştirilir. Bu törenin etkisi o sıralarda pek hissedilmez çünkü gündemde hep Masonluğun politikaya karıştığı ya da politikanın Masonluğa karıştırıldığı konusu vardır. Bu tören, sonradan Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'nın işine yarayacaktır.

Bu arada göz ardı edilmemişi gereken bir nokta da şu: Bu olay nedeniyle Büyük Loca ile Süprem Konsey arasında çekişme doğar ve bunun sonucunda bu iki masonik örgüt arasında öteden beri süren ilişki kopar.

Büyük Loca içindeki bu çalkantılı dönemin hemen ardından, 1966 yılında kimi üyeler, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası çatısı altındaki localarından ayrılmak suretiyle İstanbul'da beş, İzmir'de bir yeni loca kurar. Ayrıca İzmir'de bir loca da tüm üyeleriyle birlikte ayrılıp değişik bir isimle onlara katılır. Bu yedi loca bir araya gelerek, **Türkiye Büyük Mason Mahfili** adıyla yeni bir obediyans oluştururlar.

Bu olay, çoğu masonik yazında *"Türk Masonluğu'nun Bölünmesi"* olarak belirtilir ama bu yanlış… Çünkü ortada "bölünme" olarak nitelenebilecek bir durum yok. O tarihlerde Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'nın toplamda yaklaşık 2500 üyesi varken, bunun yine yaklaşık olarak 130 kadarı ayrılmıştır. Kimileri de bu olaylardan çok etkilenerek Masonluğu terk etmiştir. Dolayısıyla bu olaydan ancak bir "ayrışma" olarak söz edilebilir.

Böylece ortaya Anglosakson Masonluğu'na yönelmiş bir büyük locadan ayrılarak, öteden beri olduğu gibi Liberal Masonluk çizgisini sürdüren yeni bir obediyans doğmuş olur. Fakat her iki kurumun localarında uygulanmakta olan ritüellere bakılacak olursa, bu ikisinin arasında hiçbir fark yoktur. Asıl fark, birkaç yıl sonra belirgin olarak ortaya çıkacaktır.

Türkiye Büyük Mason Mahfili'ne bakalım…

Yedi loca, toplam yüz otuz küsur mason… İzmir'dekileri bir kenara bırakın, İstanbul'da doksan kadar mason, nasıl oluyor da beş loca birden kurabiliyorlar?

Şöyle oluyor: Localarda bir "asil üyelik" bir de "katılmış üyelik" denilen bir sistem oluşturulmuş... Bir locanın asil üyesi, diğer bir locada katılmış üye olabiliyor ve orada görev de alabiliyor. Bir yıl sonrasına bakacak olursak, hem Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'ndan sonradan katılanlar hem yeni alınanlar ile birlikte üye sayısı 220 dolayına yükselmiş. Bundan sonrası rahat… Beri yanda Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası da gerek loca gerekse üye sayısını artırıyor ve Türkiye Büyük Mason Mahfili'ne oranla niceliksel bakımdan çok daha hızlı bir gelişim sağlıyor.

1968 yılında bir diğer olay var: Nedeni her ne olursa olsun, Büyük Loca ve Süprem Konsey arasındaki ilişki kopunca, Bu ritin Anglosakson Masonluğu doğrultusundaki uygulamasına eğilim gösteren dokuz 33 dereceli mason Süprem Konsey üyeliğinden ayrılarak, ritin bir diğer egemen otoritesini kuruyorlar; Bunun adı **Türkiye Yüksek Şûrası**… Bundan böyle, günümüze gelinceye kadar artık isim karmaşası yok; bir yanda Süprem Konsey, diğer yanda Yüksek Şûra var. İkisinin de yapısı aynı ama zaman içinde ritüelik uygulamaları farklılaşıyor. Bunlardan Yüksek Şûra'ya "geleneksel", Süprem Konsey'e "gelişimsel" demek doğru olabilir.

1970

Evrensel Masonlukta, uluslararası boyutta "düzenli (muntazam) bir masonik kuruluş" olarak tanınmak, özellikle loca ve üye sayısı bakımından diğerlerine olanla daha küçük sayılabilecek büyük localar açısından çok önemli sayılmıştır. Bu konu Anglosakson Masonluğu çerçevesinde de Özgür ya da Liberal Masonluk açısından da ayrı ayrı olmak üzere geçerlidir.

Nitekim gerek Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası gerekse Türkiye Büyük Mason Mahfili, ayrışmadan sonra bu bağlamda birtakım girişimlerde bulundular ve olumlu sonuçlar aldılar.

Bu konu Türkiye Büyük Mason Mahfili bakımından pek zor değildi çünkü 1909 yılından bu yana gelen stratejiyi sürdürmekteydi. Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası ise, bunun için Anglosakson Masonluğu'nda "ana büyük loca" olarak benimsenen İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın onayını almalıydı.

Yıllarca süren girişimlerin olumlu bir sonuca bağlanabilmesi hayli uzun sürdü. 1970 yılında İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın yetkili organı, gönderdiği bir yazı ile Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'nın muntazam olarak kabul edildiğini bildirdi. Belki de böylece Türkiye'deki mason kuruluşlarının yer aldıkları kanatlar açıkça belirlenmiş oldu. Nitekim her iki obediyansın tüzük ve yönetmelikleri ile localarında uyguladıkları ritüeller arasındaki farklılaşma, asıl bu tarihten sonra belirgin bir şekilde ortaya çıktı. Dışarıdan yüzeysel olarak bakıldığında pek önemli bir fark yok gibidir ama yan yana konulup ayrıntılı bir karşılaştırma yapıldığında birçok bakımdan yer yer birbirlerinden farklı oldukları görülür.

1973

Yıl 1973… İki olay var.

Birincisi doğrudan Masonluk ile ilgili değil ama Türkiye'deki mason örgütlerini de etkiliyor.

Türkiye'de mason örgütlerinin yasal olarak birer dernek biçiminde düzenlenmesi gerektiğine daha önce de değinmiştik. Nitekim ilk Cemiyetler Kanunu 1909 yılında çıkarılmış, sonradan değişikliklere uğratılmış, 1938 yılında yeniden düzenlenmiş ve zamanla onun da üzerinde yapılan değişikliklerle günümüze kadar gelmiş turumda...

1973 yılında yapılan bir değişiklikle, derneklerin, adlarında "Türk" ve "Türkiye" terimlerinin kullanımı kısıtlandı; Bakanlar Kurulu'nun izin ve onayına bağlandı. Bu nedenle Türkiye'deki mason derneklerinin adlarının kapsamında yer alan "Türkiye" sözcüğü de kaldırıldı ve bunun kullanılabilmesi için yapılan başvurulardan olumlu sonuç alınamadı. Tek farkla: Türkiye Yüksek Şûrası'nın yasal derneği olan **"Türkiye Fikir ve Kültür Derneği"**ne bu izin verildi; herhalde adının kapsamında "mason" sözcüğü geçmediğinden… Nitekim günümüzde de adının kapsamında "Türkiye" sözcüğünün geçebildiği tek masonik nitelikli dernek o…

1973 yılına doğrudan masonik açıdan bakmaya geçmeden önce biraz öncesine dönmeliyiz.

Dikkat ettiyseniz, 1960 sonrasında Türkiye'deki Masonluktan söz ederken hep İstanbul ve İzmir'e değindik… Peki, Ankara'dan ne haber? Hele 1966 yılındaki ayrışmada?... Bu ayrışma oluştuğu zaman Ankara'da da önceki localarından ayrılan masonlar yok muydu?

Elbette vardı. Onlar da bir araya gelerek Özgür ve Liberal Masonluk doğrultusunda loca kurma girişiminde bulundular. Ancak bu iş yürümedi. Çok basit bir nedenle… Yeni localar kurulması, bunun başarılabilmesi özellikle paraya dayanıyor. Para olmazsa olmuyor. O tarihte Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin İstanbul'daki merkezi, Ankara'daki masonlara karşı olumsuz değil ama "para isteme benden buz gibi soğurum senden" tarzında bir tutum takınıyor. Dolayısıyla Ankara'daki masonlar "Kendi yağlarıyla kavrulmak zorunda kaldıklarından" yeni bir loca kurmaları 1970 yılını buluyor ve ertesi yıl buna bir diğeri ekleniyor. Ancak her iki loca da 1975 yılında kapanmak zorunda kalıyor. Bu olgunun temelinde, işte o 1973 yılındaki olay yatıyor. Nitekim şimdi sıra ona geldi.

Şimdi anlatılacak olanlara Masonluğun Türkiye'deki tarihine ilişkin kitap ve diğer yayınlarda pek değinilmeyip, geçiştirilmiştir. Belki de ayrıntı sayılıp önemsenmediği için…

1973 yılında Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın o tarihteki Büyük Üstadı, yaz aylarında bir bildirge yayınladı. Bu bildirge uyarınca, Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'ndan ayrılmış olanlardan isteyenler, önceki localarına geri dönebilecekti. Onlara böyle bir olanak tanınıyordu ama Büyük Mason Mahfili'ne daha sonra katılmış olanlardan isteyenler de Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası yöntemlerine uyarınca üyeliğe alınabilecekti.

Bu ikincisi ne demek?... Yeniden, sıfırdan inisiyasyon töreninden geçmek, önce çıraklık dönemini geçirme, sonra kalfalık dönemini geçirmek, daha sonra üstat olmak demek. Masonlukta daha önce kaç yıl geçirilmiş olursa olsun… Bu kural bugün için de geçerli…

İzmir'deki masonlar bul bildirgeye pek kulak asmadı. İstanbul'da bunu göze alanlar, dehşetli bir propaganda olayı yarattı. 1974 yılında Büyük Mason Mahfili'nden istifa ederek ayrılanlar, özellikle iki locanın zor günler yaşamasına neden oldu. Bu sıkıntı başaralı bir manevra ile giderilip, locaların kapanması engellendi. Fakat Ankara'daki localar kurtarılamadı.

Sadece masonların varlığı yetmiyor. Daha önce değinilmiş olduğu üzere, para da gerekiyor, en azından locaların çalışabileceği bir yer kiralayıp orada uygun bir dekorasyon yapabilmek için… Bu nedenle Ankara'da önceki iki locanın kalan üyeleriyle yeniden çalışmaya başlayabilmesi 1986 yılını buldu.

1975

Locaların çalıştığı her mason mabedinin ortalarında bir yerde mutlaka Ant (Yemin) Kürsüsü denilen, yanları kapalı olduğu için masa denilmeyen, mabedin genel boyutuna uygun büyüklükte bir nesne vardır.

Bunun üzerine bir simgesel gönye ve pergel (belki bir de kılıç) ile birlikte bir ya da birkaç kitap yerleştirilir. Türk Masonluğu'nda buraya öteden beri "Tevrat", "İncil" ve "Kuranı Kerim" konur. Nitekim Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nda bu gelenek sürdürülmektedir.

Büyük Mason Mahfili'nde ise 1975 yılında bir değişiklik yapıldı ve bu kürsünün üzerine yaprakları boş "Beyaz Kitap" diye adlandırılan büyük bir defter yerleştirildi.

Bu değişik uygulamanın gerekçesi ve simgesel bakımdan anlamı üzerine birçok değerlendirme ve yorum yapılmıştır. Ancak burada biz onları bir yana bırakıp bu değişikliği belirtmiş olmakla yetinelim. Aslında Büyük Mason Mahfili'nde yapılmış olan tek değişiklik değildir bu; birtakım başka söylem değişiklikleri ve uygulamalar da var. Ancak şunu belirtmek olanaklı: Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası, Anglosakson Masonluğu'nda geçerli ve değişmez sayılan geleneksel uygulamalara devam ederken, Büyük Mason Mahfili değişime yöneliyordu.

1980

Aslında pek de önemli olmayan bir garip olay…

12 Eylül 1980 tarihli askerî darbe sonrasında, tüm derneklerin etkinlikleri yasaklanmıştı. Bu yasak dernek organları için geçerliydi; loca toplantıları için değil… Nitekim Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nda locaların toplantıları devam ederken, Büyük Mason Mahfili'nin o tarihteki büyük üstadı loca toplantılarını da durdurmuştu.

Bu durum bir yıla yakın sürdü. Localar yeniden olağan toplantılarını yapmaya başladığında, aslında Masonluğa pamuk ipliğiyle bağlı masonların bu bağlantıyı da koparmış oldukları görüldü. Sonuç: Üye sayısı azaldı. Bu iyi mi oldu, kötü mü belli değil.

Ardından bu eksikliği giderebilmek için hızlı bir üye artışına girişildi. Bunun de ne kadar yararlı, iyi mi kötü mü olduğu belli değil. Nitekim o hızlı üye artışını yaprak dökümü izledi. Sonunda bir denge sağlandı ama bu da elbette zaman aldı.

1991

Yine değinilmesi gereken birçok olayın üst üste geldiği bir yıl… Bir sıralama yapmak pek olanaklı değil… Hangisinden başlasak?

İlk uluslararası mason örgütü olan A.M.I., üyesi olan birçoğunun Liberal Masonluğu içine iyice sindiremeyip, çok daha güçlü durumdaki Anglosakson Masonluğu'na yönelmesi üzerine, 1950 yılında dağılmak zorunda kalmıştı. Onun yerine ancak 1961 yılında kısaca C.L.I.P.S.A.S. olarak anılan örgüt kurulmuştu.

Büyük Mason Mahfili, 1988 yılında bu yeni uluslararası örgüte üye olmuştu ama bu yasal bir niteliğe bağlanamamıştı. Çünkü o tarihteki Dernekler Kanunu, bunun için de Bakanlar Kurulu izninin ve onayının alınmasını gerektiriyordu. Bu ise ancak 1991 yılında sağlanabilmişti.

O tarihe kadar Büyük Mason Mahfili'nin sadece Ankara, İstanbul ve İzmir'de locaları vardı. 1991 yılından başlayarak, bunlara Adana, Antalya ve Bursa'da kurulan localar da eklendi.

Fakat bu yıl içindeki en önemli olay, Büyük Mason Mahfili'nin düzenlediği bir organizasyon ve geçici bir loca aracılığıyla kadın adayların masonik inisiyasyonlarının gerçekleştirilmesiydi. Aynı yıl içinde, yaz ayları dahil İstanbul ve İzmir'de art arda yapılan törenlerle önceden belirlenmiş kadınlara mason unvanı verildi. O kadar da kalınmadı; aynı yıl içinde kalfalığa geçiş ve ardından üstat derecesine yükselişleri sağlandı. Dahası, İstanbul'da üç, İzmir'de bir loca kurmalarının üzerinden **Kadın Mason Büyük Locası**'nın kurulmasına da destek verildi.

Şimdi sorulur, «Bütün bunlar tek bir yıl içinde nasıl olabilir» diye…

Bunun bir açıklaması bir de gerekçesi var.

Açıklaması şöyle: Masonların kimilerinin eşleri ve yakınları için 1988 yılından başlanarak sürekli eğitim programları düzenlenmişti. Böylece, birçok mason adayı olan kadın, kuramsal düzeyde Masonlukta neyin nasıl olduğu, neyin nasıl yapılacağı konusunda bilgilendirilmişti. Öyle ki, inisiyasyon töreni ve sonrasının birtakım ritüelik ayrıntılarına ilişkin bile hayli geniş bilgi edinmişlerdi. Dolayısıyla, Masonluğa sıfırdan girmeye hazırlanan herhangi bir adaydan çok daha ileri bir düzeydeydiler.

Bu işin 1991 yılında alelacele tamamlanmasının gerekçesi ise bambaşka…

O yıl Büyük Mason Mahfili'nin kuruluşunun 25. yıldönümü nedeniyle hem uluslararası nitelikli bir toplantı hem de bir balo düzenlenmişti. Kadın Mason Büyük Locası'nın buna yetiştirilmesi öngörülmüştü. Öyle de oldu.

Nitekim söz konusu toplantıya gelen, o tarihte Avrupa Birliği'nin genel sekreteri de olan C.L.I.P.S.A.S. başkanı, «Bu gelişimin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılmasında etkisi olacaktır.» demişti.

İşte bu boş lâf!

1993

Hemen ardından, 1993 yılında üç olay görüyoruz. Önemli olanından başlayalım.

Büyük Mason Mahfili'nin adı **Özgür Masonlar Büyük Locası** olarak değiştirildi. Bunun yanı sıra, gerek loca gerekse büyük loca görevlilerinin unvanlarında da birtakım değişiklikler yapıldı. En önemlisi de, bundan böyle bir locanın yönetici görevlisine bundan böyle *"Üstad-ı Muhterem"* değil, Saygıdeğer Üstat denilmesi oldu. Bu değişiklik günümüze kadar geldi ve sadece Özgür Masonlar Büyük Locası'nda kullanılıyor.

Aynı yıl içinde İzmir'deki localaın **Ege Bölge Büyük Locası** adlı, masonik yönetim sistemi bakımından bir ikincil büyük loca örgütüne bağlanması öngörüldü ve uygulamaya konuldu. Özgür Masonlar Büyük Locası'nda bu "merkeziyetçi yönetim" tarzından uzaklaşma yöntemi, 2001 yılında **Ankara Bölge Büyük Locası**, 2002'de **İstanbul Bölge Büyük Locası** kurularak sürdürüldü. Bu furya, çok da yakın tarihlerde Adana ve Antalya'da benzer bölgesel örgütlerin oluşturulmasıyla devam etti. Fakat sonradan bu örgütlerdeki "büyük" sıfatı kaldırıldı ve Ege hariç hepsinin adı da değiştirilerek her birine "bölge locası" denilir oldu. Bu diğer adları da merak edecek olursanız, onlar da şöyle: "Marmara", "İç Anadolu", "Akdeniz" ve "Çukurova".

Tekrar 1993 yılına dönelim.

Belki pek de önemsenmeyecek olan bir diğer olay, Masonluğun 1723 tarihli özgün temel yasasının yürürlüğe girişinin 250. yılını kutlamak üzere o yılki C.L.I.P.S.A.S. toplantısının Londra'da düzenlenmesiydi. Özgür Masonlar Büyük Locası, bu toplantıya hayli beğeni toplayan bir katkıda bulundu. Onun yanı sıra, Kadın Mason Büyük Locası da bu uluslararası örgüte üye olarak kabul edildi.

1999

Belki yakınmaktasınız «Hep Özgür Masonlar Büyük Locası'ndan söz ediliyor, çok daha büyük bir masonik örgüt olan Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'na pek değinilmiyor» diye…

Bunun bir nedeni var: Daha önce değinilmiş olduğu üzere, Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası geleneksel bir doğrultuda olduğu için, orada pek önemli bir olay, bir değişim yaşanmıyordu. Fakat hiç de değil….

1996 yılından başlanarak, ***"Türkiye'de Masonluk Tarihi"*** adlı üç ciltlik bir yapıtı bulunan Celil Layiktez'in önderliğinde, Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nda İngiliz Masonluğu Sistemi'ndeki **"Royal Arch"** derecesinin uygulanması için Büyük Loca bünyesinde kamuoyu oluşturmak amacıyla bir propaganda çalışması yapılıyordu. Fakat bunun sonucu olarak getirilen öneri, Büyük Loca Genel Kurulu'nda reddedildi.

Bu yılın Özgür Masonlar Büyük Locası bakımından önemi ise, kuruluşundan beri İstanbul'da Süprem Konsey'in Meşrutiyet Caddesi No. 111 adresinde çalışmakta olan Büyük Loca'nın, Tünel mevkiinde kendi binasını yaparak, oraya taşınmasıydı. Aynı yıl, Ankara'da da yepyeni bir binanın temeli atılmıştı.

2001

C.L.I.P.S.A.S. adlı uluslararası mason örgütünün 2001 yılındaki toplantısı İstanbul'da yapıldı.

Bu toplantının kapsamı o kadar önemli değil. Fakat bununla bağlantılı diğer iki olay ilginç!

Bunlardan birincisi kısman masonik nitelikli… 2000 yılında, C.L.I.PS.A.S. bir patırtı geçirmiş, bir yeni tüzük maddesinin Fransa Büyük Doğusu tarafından benimsenmeyişi nedeniyle bu obediyans ile birlikte diğer Frankofon ülkelerin obediyansları da üyelikten ayrılmıştı. Buna karşın Fransa Büyük Doğusu, gözlemci niteliğiyle toplantıya iki büyük üstat yardımcısı göndermişti. Bu ziyaret sırasında Özgür Masonlar Büyük Locası'nın binasını görmek istemişlerdi. Gördüler görmesine de, kendilerine bir de bu obediyansın kuruluşunda Fransa Büyük Doğusu tarafından verilmiş olan patent (tanıma belgesi) de gösterilmişti.

Bunu gördüklerinde hayretler içinde kalmışlardı çünkü kendi obediyanslarının 1966 yılında kurulan Türkiye Büyük Mason Mahfili'ne böyle bir belge vermiş olduğunu bilmiyorlardı.

Diğer konuya gelince, o da şöyle:

Toplantı büyük bir otelde düzenlenir. Tam başlanacakken; tanınmayan iki kişi gelir. İstanbul Valiliği Dernekler Masası'ndan görevli olarak geldiklerini belirtirler. Görevlendirilme belgesini de gösterirler. Toplantıyı izlemek istediklerini söylerler.

Ne olacak şimdi? Bir masonik toplantıya yabancılar alınabilir mi?

Çare yoktur. Kendilerine birer önlük verilir. Uç tarafta bir yerde oturmak üzere içeriye alınırlar.

Toplantı bittikten sonra, çok beğendiklerini, hayran kaldıklarını söyler, teşekkür ederek ayrılırlar.

Hiçbir sorun yok değil mi?

Var… Sonradan çıkar.

O iki kişi, bir mason locasının toplantısına izin alınmaksızın yabancıların davet edilmiş olduğunu belirterek savcılığa suç duyurusunda bulunurlar.

Aslında yanlış da değildir. O tarihte geçerli yasa uyarınca öyle yapılması gerekmektedir.

Fakat bu göz ardı edilmiştir; “kimsenin pek haberi olmaz” diye düşünülmüştür. Çünkü gereği uyarınca izin alınmasına girişildiğinde, uyulması zorunlu dehşetli bir bürokratik işlemler serisi vardır; toplantıya katılacak tüm konukların ayrıntılı bireysel bilgilerinin verilmesi gibi…

O tarihteki tüm dernek yönetim kurulu üyelerine mahkemeye çağrı ihbarı gönderilir. Onlar da belirtilen gün ve saatte ilgili ceza hâkimliğinin duruşmasına giderler, ciddi birer çakı gibi giyinmiş olarak… Fakat duruşma salonu küçük olduğu için ayakta bekletilirler.

Savcı, aslında kısa olan iddianamesini okur. Hâkim, açıklamalarını yapmak üzere sanıklara söz verir. Hepsi de davetin söz konusu olmadığını, bu toplantıyı öğrenen yabancıların kendiliklerinden geldiğini, şayet bir davet varsa belgesinin gösterilmesinin gerektiğini, bunun için derneğin tüm yazışmalarının inceleme ve denetime açık olduğunu, elbette “geleneksel Türk misafirperverliği” uyarınca gelen konukların geri çevrilemediğini söylerler.

Savcı, bir başka mahkemede duruşması olduğunu belirterek ayrılır. Hâkim, sanıklara, geldikleri için teşekkür eder ve “takipsizlik” kararı verir. Özgür Masonlar Büyük Locası’nın tarihçesindeki bu ilginç olay böylelikle sona erer.

2003

Türk Masonluğu’da, 1909 yılından bu yana, simgesel derecelerde çalışan obediyans ile Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti’nin egemen otoritesi arasındaki ilişkiler, **“konkordato”** denilen bir sözleşme uyarınca yürütülmüştü. Bunun tek istisnası, 1935-1957 dönemiydi. Sonrasında, 1968 yılında Türkiye Yüksek Şûrası kurulduğunda, bu organ, yönetimindeki yüksek derecelere, sadece Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası’nın üyelerinden seçtiklerini almış ama bu iki kuruluş arasında yazılı bir sözleşme düzenlenmemişti. Türkiye Süprem Konseyi ise, 1966 yılında kurulan Türkiye Büyük Mason Mahfili ile anlaşmıştı.

Bu sözleşme, her zaman olabildiğince kısa tutulup ayrıntılar geleneklere bırakıldığından, kimi zaman uyuşmazlıklar ve çözümsüzlüklerle karşılaşılmıştı.

İşte bu sorunun giderilebilmesi amacıyla, uzun görüşmelerin bir sonucu olarak, 2003 yılında Türkiye Süprem Konseyi ile Özgür Masonlar Büyük Locası arasında uzun ve hayli ayrıntılı bir sözleşme yapılarak yürürlüğe konuldu. Bundan önceki sözleşmelerin oldukça sık aralıklarla yapılan yenilenmelerine karşılık, bu son sözleşme günümüzde yürürlüğünü sürdürüyor. (2025)

2016

21. yüzyılın ilerleyen yıllarında Türkiye Süprem Konseyi, kendi yönetimindeki loca benzeri birimlere (bunlara “atölye” deniyor) sadece kadınlara özgü olmak üzere yenilerini eklemeye başlamıştı. Böylece kadın masonlar da simgesel derecelerde çalışan localarının ötesinde yüksek derecelere de geçme olanağını elde etmişti. Elbette zaman içinde ilerledi ve ritin 33. derecesine kadar çıktılar.

İşte 2016 yılında bu 33. derecedeki kadın masonların, yine kendilerine özgü olmak üzere ritin **Kadın Mason Süprem Konseyi** adı verilen bir egemen otoritesini kurmaları sağlandı. Böylece Türkiye Süprem Konseyi, daha önce oluşturmuş bulunduğu tüm kadın mason atölyelerini de bu yeni kuruluşa devretti.

Bunun Özgür Masonluğun Türkiye’deki yolculuğunda son olayı olduğu söylenebilir.

Geriye bir soru kalıyor: Türkiye'deki Masonlukta bu iki kanadın, elbette 1966 yılı sonrasında karşılıklı ilişkileri nasıldı?

Başlangıçta hatta 21. yüzyıla gelininceye kadar bunun hiç de iyi olmadığı, hep karşılıklı diş bilemeler hatta Masonluğun evrensel değerleri bakımından farklı tutumları olduğu için kimi zaman çekişmelerle geçtiği söylenebilir.

Sonrasında ise yumuşamaların doğduğu, her iki kanadın da birbirini anlayışla karşılamaya, birbirlerine saygı göstermeye başladıkları görülür. Bu olumlu gelişim ise gerek büyük locaların gerekse Süprem Konsey ile Yüksek Şûra'nın özellikle başında bulunanların ve üst düzey yönetiminde yer alanların yaklaşımlarına bağlı olmuştur. Hele son yıllarda, sözü edilen altı masonik kuruluş (üç obediyans ve üç yüksek derece otoritesi) arasında, uygarlığın gerektirdiği tarzda topluca iyi ilişkiler kurulduğu hatta ara sıra hepsinin birden katıldığı topluca toplantılar düzenlendiği izlenmektedir. (2025)

***

Bu çalışmayı, son olarak uluslararası ilişkilere değinerek bitirelim.

Daha önce değinilmiş olduğu üzere, Türkiye'deki mason obediyansı, katılabildiği her uluslararası mason örgütüne üye olmuştur. Elbette bazılarına katılamazdı; sadece Latin Amerika ülkelerine özgü kuruluşlar gibi…

Nitekim değinilmiş olduğu üzere Frankofon obediyansların C.L.I.P.S.A.S.'tan sonra Avrupa'da oluşturdukları kuruluşların her birine de katılmıştı ama bunların ömürleri pek de uzun sürmedi.

Bu arada bölgesel nitelikli Akdeniz Mason Birliği ve Balkan Mason Birliği adlı kuruluşların da üyesi oldu. Bunların yıllık birleşimlerinin bazısı Türkiye'de gerçekleştirildi.

Son olarak 2025 yılında Fransa Büyük Doğusu'nun önderliğinde oluşturulan Uluslararası Liberal Masonluk Birliği'nin de kurucuları arasında yer aldı.

Fakat bunların içinde en önemlisi, merkezi Brüksel de olmak üzere Avrupa Birliği kapsamında resmî bir dernek olarak oluşturulmuş, A.M.E. ya da E.M.A. diye anılan "Alliance Maçonnique Europeen" ya da "European Masonic Alliance" üyeliğine kabul edilmiş olmasıdır.

Bitirirken şunları da eklemek gerekir:

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın da Anglosakson Masonluğu çerçevesinde geniş çaplı masonik ilişkileri vardır. Başta İngiltere olmak üzere, Türkiye dahil birçok ülkede uluslararası toplantılar düzenlenir ama bütün bunların bağlandığı bir örgüt yoktur; olmamıştır. Bu ilişkiler, sürekli olarak İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın kontrolü altında tutulur ve onun stratejisi uyarınca yürütülür.